

Hodnocení vlivů systémů sberu, transportu, zpracování a využití bioodpadů na zdraví

Hodnocení účinnosti hygienizace pro technologie zpracovávající bioodpad

Ladislava Matějů
Magdalena Zimová

lmateju@szu.cz

MAIL

Státní zdravotní ústav
Šrobárova 47, Praha

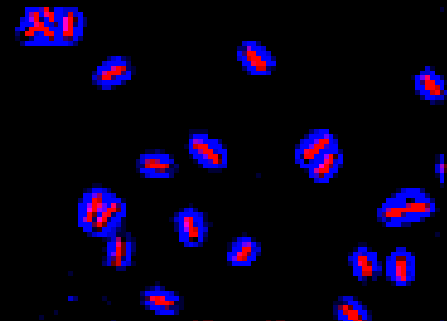

Analýza stávajících zdravotních rizik při nakládání s biodegradabilním odpadem

**rizika pro člověka, zvířata a rostliny -
v matrici přítomné patogenní a
potenciálně patogenní organismy**

- Zdravotní riziko při práci
- Rizika pro veřejné zdraví
- Riziko při využívání bioodpadu
- Možná zdravotní rizika vznikají po celý cyklus nakládání s bioodpady od jejich vzniku až po jejich odstranění nebo využití

- **Patogenní mikroorganismy**
- bakterie
- viry
- paraziti
- **toxické chemické látky**
- toxické kovy
- perzistentní organické látky

pracovního prostředí.

Expozicí bioodpady mohou vznikat následující onemocnění:

Gastroenteritida

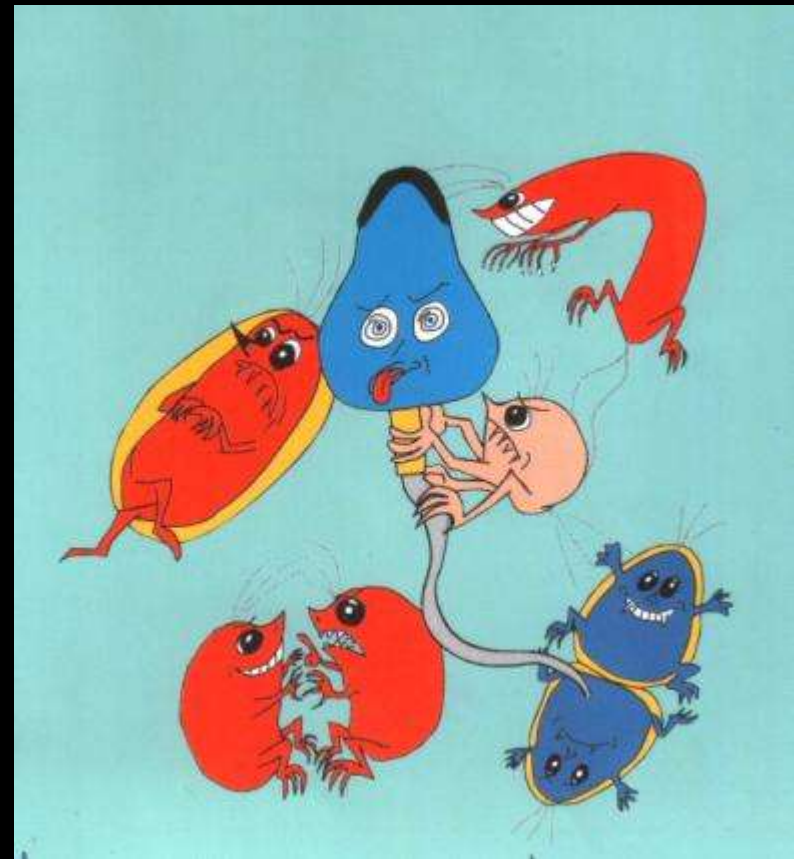
Weilovo onemocnění

Hepatitida

Astma

Infekce kůže a očí

Alergická onemocnění

Analýza stávajících zdravotních rizik při nakládání s biodegradabilním odpadem

Bioaerosol je definován jako rozptýlené biologické částice o velikosti 0,02 až 100 μm

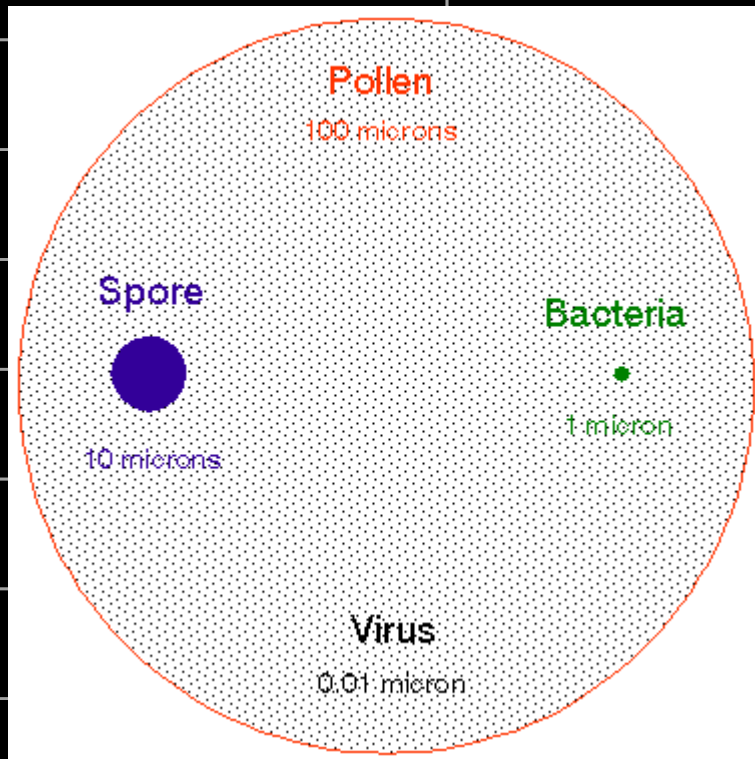
Složení a koncentrace mikrobiálních bioaerosolů se různí podle zdroje, mechanismu vzniku a konkrétních podmínek na lokalitě.

Mikroorganismy, které se vyskytují v bioaerosolech jsou zástupci bakterií, virů a plísní.

Kromě těchto živých částic se v bioaerosolech vyskytují jiné mikroskopické částice jako jsou pyly a zbytky buněk vyšších organismů.

Druh částice	Velikost (μm)
Kouř	0,001 – 0,1
Kondenzační jádra	0,1 – 20,0
Prach	0,1 – cm
Viry	0,015 – 0,45
Bakterie	0,3 – 10
Spory hub (plísň)	1,0 – 100
Řasy	0,5 – cm
Části lišejníků	1,0 – cm
Prvoci	2,0 – cm
Pylová zrna	10,0 – 100,0
Rostlinné a zvířecí části, semena, hmyz	> 100

Bakterie a houby ve vzduchu (KTJ.m-3) a endotoxiny (ng.m-3) na různých pracovištích v zemědělství (Crook,1995, Eduard, 1997,. Crook a Swann 2001)

Pracovní aktivita	Bakterie	Houby	Endotoxiny	Dominantní organismy
Manipulace s plesnivým senem, obilím na farmě	10^8	10^8		Plísně <i>Aspergillus</i> <i>Aspergillus fumigatus</i> , aktinomycety
Sklizeň obilí	10^7 až 10^8	10^3 až 10^7		Plísně včetně <i>Aspergillus</i> , G ⁺ bakterie
Sekání krmiva		10^3	10^1 až 10^2	Plísně včetně <i>Aspergillus</i>
Stáje	10^3 až 10^5	10^4 až 10^5	10^3 až 10^4	Plísně včetně <i>Aspergillus</i>
Konírna	10^5	10^3 až 10^4	10^1 až 10^4	Plísně včetně <i>Aspergillus</i>
Vepřín	10^4 až 10^6	10^4 až 10^5	10^2 až 10^4	G ⁺ a G ⁻ bakterie
Drůbežárny	10^5	10^3	10^2	Plísně včetně <i>Aspergillus</i>
Manipulace s houbovým kompostem	10^7	10^5		Houby (<i>Trichoderma</i>)
Sběr hub	10^3	10^5		Houby (<i>Paecilomyces</i>)
Kompostování kůry	10^4 až 10^5	10^4 až 10^7		

Mikrobiální zatížení v různých místech měření (Kliche et al 1999)

		Počet mikroorganismů KTJ/ m ³		
Mikroorganismy	Měřicí místo	Minimum	Maximum	Medián
Celkové počty bakterií	Okolí města	10 ¹	10 ³	10 ²
	Kompostárna	10²	10⁸	10³
	Kravín	10 ⁴	10 ⁵	neg
	Chov prasat	10 ³	10 ⁵	neg
	Drůbežárna	10 ⁶	10 ⁹	neg
Celkové počty plísní	Okolí města	-	10 ³	10 ¹
	Obytné budovy - indoor	-	10 ⁴	10 ¹
	Seník	neg	10 ⁷	neg
	Kompostárna	10²	10⁸	10³
	Biofiltr	10²	10⁷	10⁴
Actinomycety	Okolí města	-	10 ²	neg
	Seník	neg	10 ⁵	neg
	Kompostárna	10¹	10⁶	10⁴

Škodlivina	Zdraví ohrožující koncentrace	Způsobené onemocnění	Reference
endotoxiny	1000 – 2000 ng/m³ 500 – 1000 ng/m³ 100 – 200 ng/m³ 50 ng/m³	Toxický syndrom z prachu Horečka Snížení vydechovaného objemu vzduchu Bronchitida	Malmros a Peterson (1988) a Miller et al. (1994)
Spory plísní	1.10⁶ KTJ/m³ >10⁶ KTJ/m³ >10³ KTJ/m³	Toxický syndrom z prachu Exogenní alergická alveolitis Alergické symptomy	Eduard et al. (1993) a Rylander (1986)
Actinomycety	>10 ⁸ KTJ/m ³	Exogenní alergická alveolitida	Rylander et al. (1982)
Pathogenní mikro-organismy	Závisí na infekčnosti	Specifický původce, hlavně onemocnění dýchacích cest, střevní a krční infekce	
mykotoxiny		mykotoxikozy	Ghio a Roggli (1995)

Zdravotní rizika při nakládání s bioodpady

Souhrn literárních údajů pro různé rizikové skupiny při nakládání s bioodpady

		domácnosti		sběrná místa		transport		kompostování	
popis expozice		bioodpad	ostatní	bioodpad	ostatní	bioodpad	ostatní	bioodpad	ostatní
		z domácností	í typy odpad u	z domácnost í	typy odpad u	z domácnost í	typy odpad u	z domácnost í	typy odpad u
měřeni	toxické chem. látky	-	-	*	*	*	*	**	**
	prach	-	-	*	*	-	*	*	***
	aerosol	-	-	-	-	-	-	-	**
	houby	*	-	*	*	-	*	**	***
	bakterie	*	-	*	*	*	*	**	***
	endo-toxiny	*	-	*	-	-	*	*	***

Zdravotní rizika při nakládání s bioodpady

Souhrn literárních údajů pro různé rizikové skupiny při nakládání s bioodpady

Popis expozice		domácnosti		sběrná místa		transport		kompostování	
		bioodpad z domácností	ostatní typy odpadu	bioodpad z domácností	ostatní typy odpadu	bioodpad z domácností	ostatní typy odpadu	bioodpad z domácností	ostatní typy odpadu
Zdravotní potíže	únava, bolesti hlavy	-	-	*	-	-	-	-	**
	horečka	-	-	*	-	-	-	-	***
	zažívací potíže	-	-	*	*	-	*	-	**
	podráždění sliznic, kašel	-	-	*	*	-	*	-	***
	svaly, klouby	-	-	*	*	-	-	-	*
	porucha čichu	*	-	-	-	-	-	-	-

Rizika při třídění a sběru bioodpadu

- Zápach
- Mikroorganismy
- Zdroj výskytu hmyzu a hlodavců
- Přenos možných infekčních onemocnění

Opatření : organizační

- vhodné sběrné nádoby a jejich čištění a dezinfekce.
- spolupráce s občany a právníckými osobami, které separaci provádějí.

Rizika při svozu bioodpadu

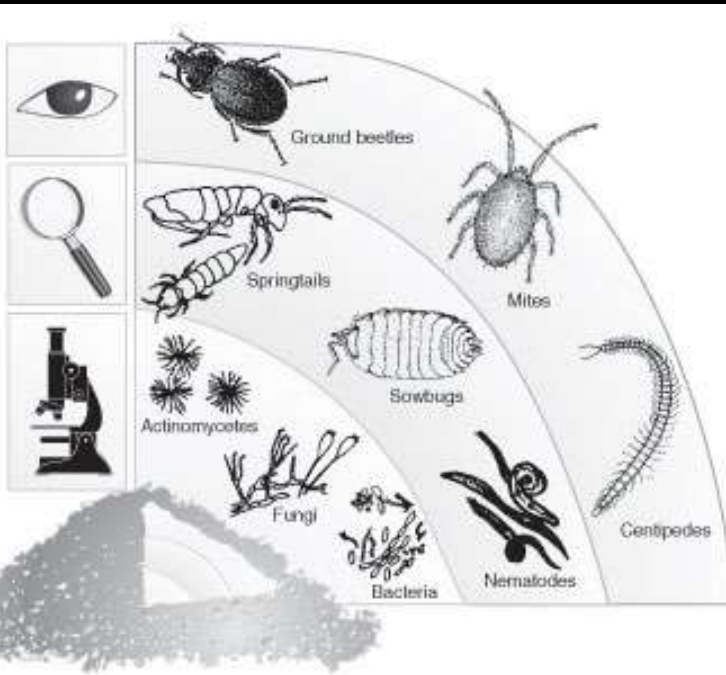
Rizika pro pracovníky

- expozice bioaerosolu,
- poranění v případě netřídění odpadu ostrými předměty.

Opatření

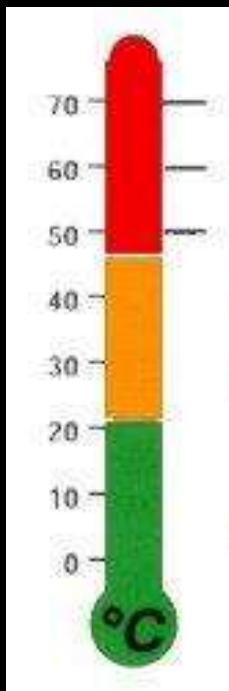
- vhodné přepravní obaly, jejich čištění a dezinfekci
- zkrácení časových intervalů odvozu, zabránění hnití odpadu

Nařízení vlády č. 361/2007 Sb.,
kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví
při práci, zákon č. 309/2006 Sb., kterým se
upravují
další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví
při
práci v pracovněprávních vztazích a o zajištění
bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti nebo
poskytování služeb mimo pracovněprávní
vztahy (zákon o zajištění dalších podmínek
bezpečnosti
a ochrany zdraví při práci).

	kategorie 2	kategorie 3	kategorie 4
Bakterie	119	36	0
Viry	69	65	17
Paraziti	83	10	0

Teplota úhynu všech veget forem bakterií

Teplota, kdy uhynie 90% bakterií do 2 minut

Teplota, kdy uhynie 90% bakterií do 2 hodin

Teplota pro optimální množení

Bakterie nejsou aktivní

Doba	Teplota procesu
7 min	70 °C
30 min	65 °C
2 h	60 °C
15 h	55 °C
3 dny	50 °C

	Redukce patogenů (log)	
	Kal ošetřen při 80 C po 90min	Odpadní vody ošetřené při 60 C
<i>E coli</i>	>3.6	6
<i>Enterococcus</i>	>2.7	3.4
Sulfitredukuující bakterie	0.3	0.1
Somatické kolifágy	0.6	0.8

Dezinfekce

je soubor opatření, která mají za cíl přerušit cestu šíření nákazy od zdroje infekce ke vnímavému jedinci. Dezinfekce je předřazeným stupněm sterilizace

Vyšší stupeň dezinfekce

Sterilizace

je souhrn opatření, která vedou ke zničení všech rozmnožování schopných organismů a virů na předmětech a v produktech

Hygienizace

je proces, kterým se snižuje mikrobiální znečištění matrice pod stanovenou hodnotu.

Hygienizace

podle TNV 75 8090 „Hygienizace kalu“, proces, kterým se snižuje mikrobiální znečištění kalu pod stanovenou hodnotu. Technologie hygienizace mohou být chemické, fyzikální, biologické a nebo kombinace uvedených způsobů.

postupy hygienizace, dezinfekce a sterilizace by měly být validovány, stejně tak postupy hodnocení účinnosti.

Kontrola účinnosti hygienizace

proces pro hygienizaci musí tedy být validován. Validace je proces poskytnutí důkazu, že proces (metoda nebo technologie) je schopný sloužit určenému účelu: v tomto případě prokázat snížení a přítomnost indikátorových organismů. Výsledkem má být numerická a popisná specifikace postupu včetně jednoznačně podrobného popisu předem určeného předmětu zájmu. Validace se obvykle provádí s použitím speciálně navržených schémat zkoušek. Jako validační prostředek pro účely kontroly hygienizace bioodpadů předpokládají a doporučují strategie EU:

- **přímé hodnocení procesu**
- **analýza konečného produktu nebo meziproductů bodovým testem.**

Validace procesu biologického zpracování bioodpadů

se provádí pomocí vnesených organismů v zařízeních při zpracovávání kalů z čistíren odpadních vod nebo jiných odpadů, u kterých se předpokládá kontaminace patogenními činiteli a to:

- a) kontrolou dodržování stanovených technologických parametrů a kontrolou dodržování limitních hodnot vybraných kritérií pro hodnocení výstupů,
- b) testem přímého hodnocení procesu, při kterém se využívají vnesené indikátorové mikroorganismy:
Salmonella senftenberg W 775 (H₂S negativní)
Escherichia coli.

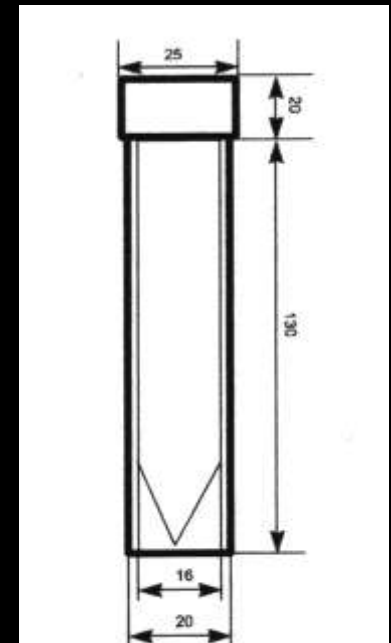
Kritéria pro kontrolu účinnosti hygienizace prováděné na základě sledování indikátorových mikroorganismů

Indikátorový mikroorganismus	Výstup	Jednotky	Počet zkoušených vzorků při každé kontrole výstupu		Limit (nález/ KTJ*)
<i>Salmonella spp.</i>	Rekultivační kompost / rekultivační digestát	nález v 50g	5		negativní
<i>Termotolerantní koliformní bakterie</i> **	Rekultivační kompost / rekultivační digestát	KTJ* v 1 gramu	5	2	$< 10^3$
				3	< 50
<i>Enterokoky</i> **	Rekultivační kompost / rekultivační digestát	KTJ* v 1 gramu	5	2	$< 10^3$
				3	< 50

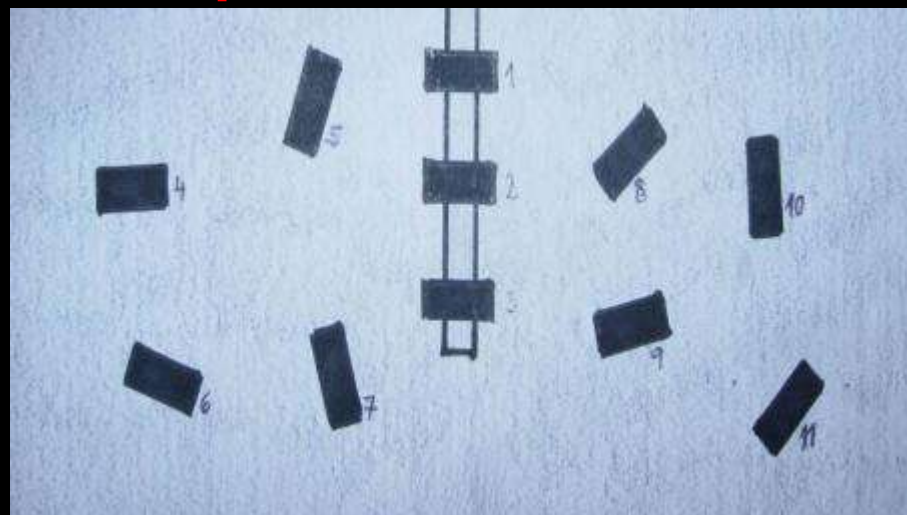
Test přímého hodnocení procesu

Přímé hodnocení procesu spočívá v tom, že definované mikroorganismy jsou inokulovány do suroviny v inokulačních vacích na začátku procesu. V další etapě je hodnoceno přežívání těchto organismů k určení účinnosti technologie ošetření, která se hodnotí jako redukce patogenů

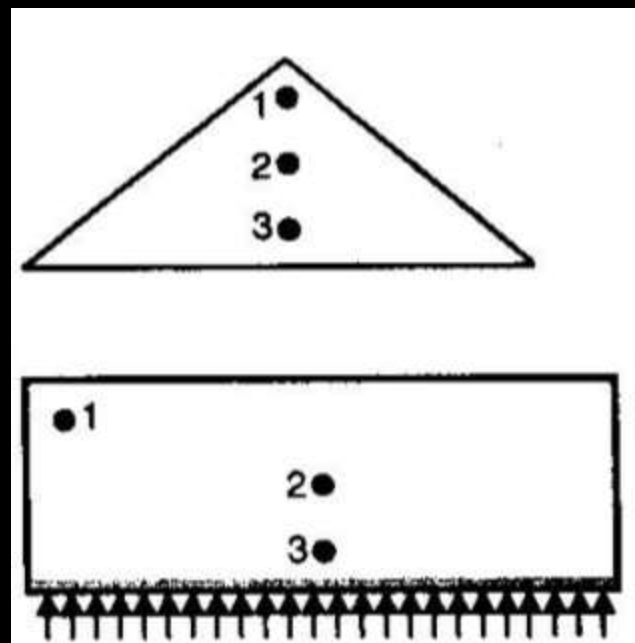
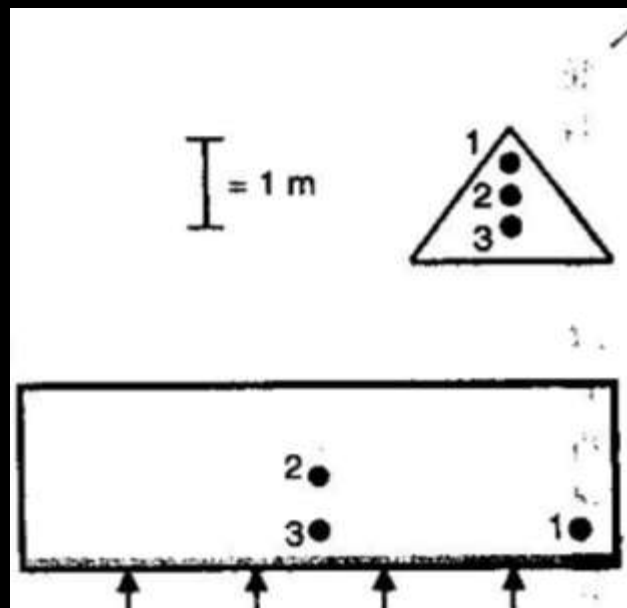
patrony

Schéma umístění patron ve fermentoru

v hromadách

Validace procesu biologického zpracování bioodpadů

Proces je možno považovat za ověřený, jestliže:

- výstup ze zařízení odpovídá stanoveným kritériím
- byly dodrženy všechny technologické parametry stanovené provozním řádem,
- počet kolonií tvořících jednotku u vneseného organismu se během procesu sníží minimálně o 6 řádů.

Četnost kontrol výstupů ze zařízení k využívání bioodpadů

Roční produkce výstupů	Jednotky	Četnost kontrol výstupů
Do 150 – malé zařízení	t	1 x za rok
0 - 1000	t	2 x za rok*
1001 - 5000	t	4 x za rok*
5001 a více	t	12 x za rok*

Mikrobiologické rozbory - zpracování digestátu a kompostu - materiály 3.kategorie

Escherichia coli

n – 5

c - 1

m - 1 000

M - 5 000 v 1g

Enterococaceae

n – 5

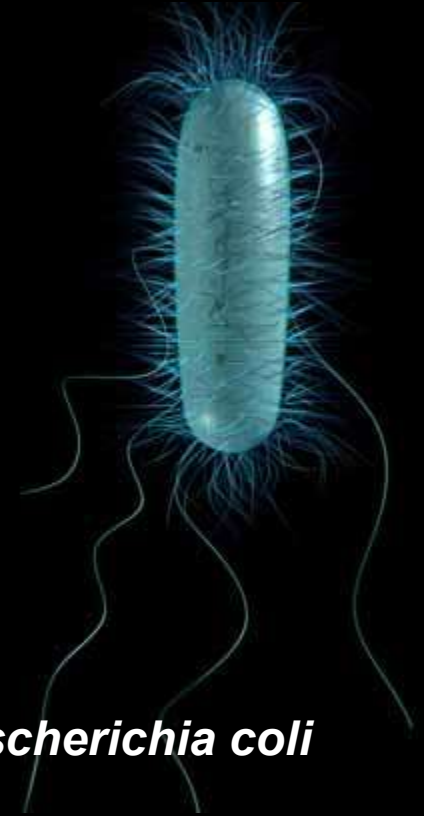
c - 1

m - 1 000

M - 5 000 v 1g

Salmonella negativní v 25 g

n-0, c-0, m-0, M-0

Escherichia coli

n = počet vzorků, které mají být vyšetřeny;

m = prahová hodnota počtu bakterií; výsledek je považován za uspokojivý, pokud počet bakterií ve všech vzorcích není vyšší než m;

M = nejvyšší hodnota počtu bakterií; výsledek je považován za neuspokojivý, pokud je počet bakterií v jednom nebo více vzorcích vyšší nebo roven M;

c = počet vzorků, u nichž může být počet bakterií mezi m a M; celý vzorek je považován za přijatelný, pokud ostatní vzorky mají počet bakterií nižší nebo roven m.

Hodnocení zdravotní nezávadnosti – zpracování hnoje

Escherichia coli

n – 5

c - 5

m - 0

M - 1000 v 1g

Enterococaceae

n – 5

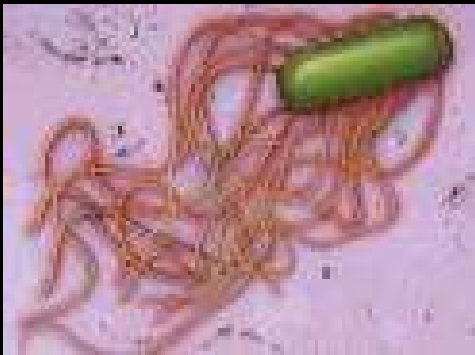
c - 5

m - 0

M - 1 000 v 1g

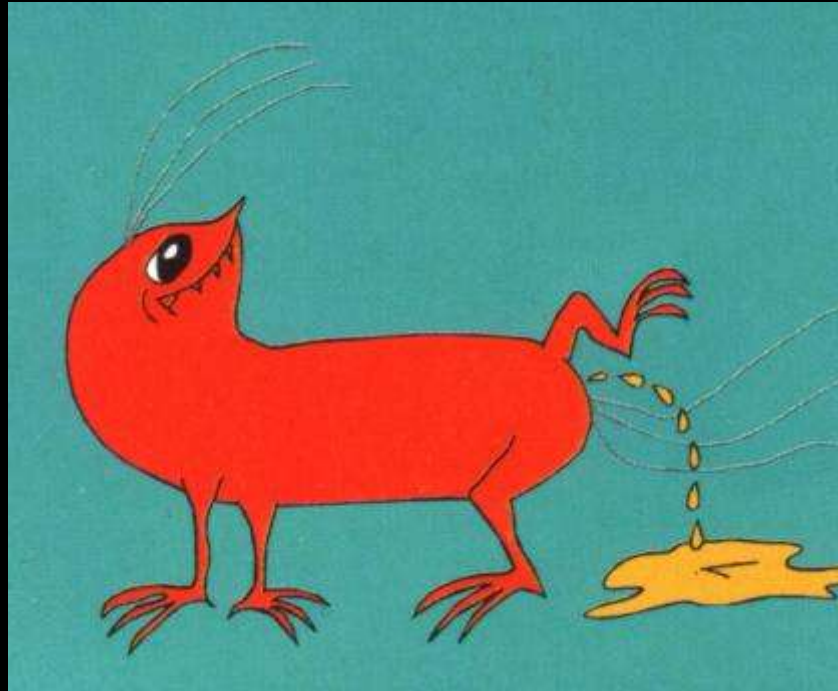
Salmonella negativní v 25 g

n-0, c-0, m-0, M-0

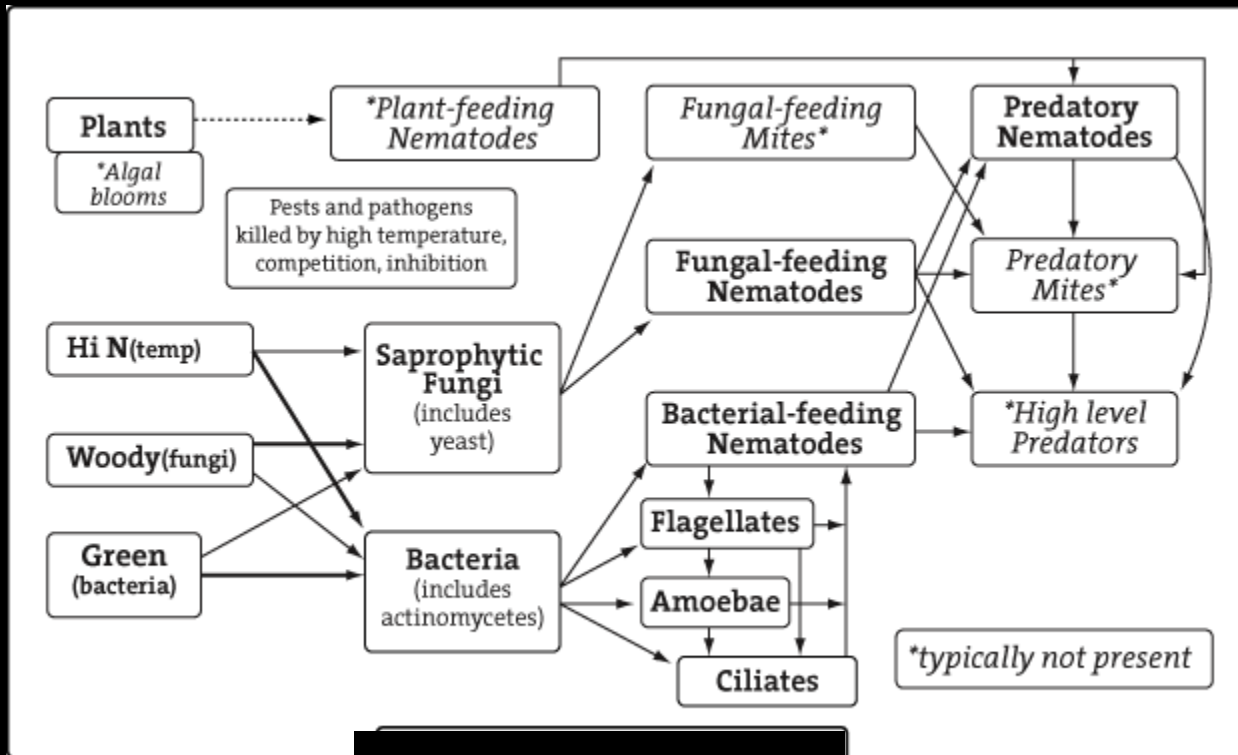
Salmonella sp.

Otázky?

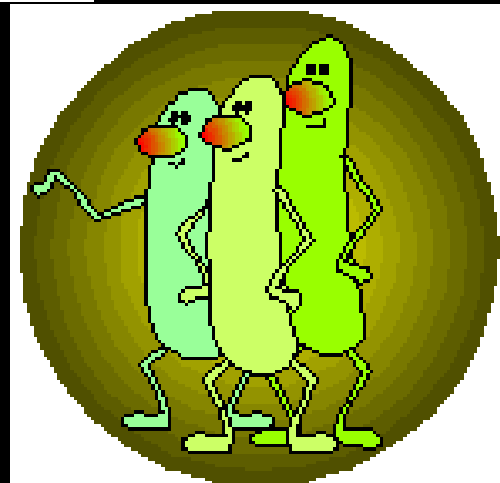

Mikrobi jsou potvory

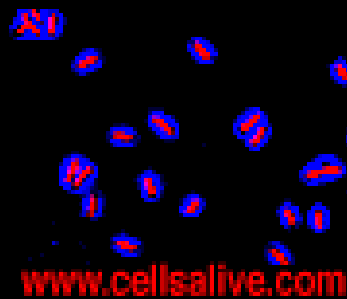
Děkuji za pozornost

Co je kompost???

Začlenění do kategorií

Kontrola způsobů biologického zpracování bioodpadů z hlediska účinnosti hygienizace

- monitoring technologických parametrů použité technologie (například teplota, vlhkost, doba zpracování) podle tabulky č. 2. 1 přílohy 3
- kritéria pro hodnocení výstupů ze zařízení stanovená v tabulce č. 3. 4 při četnosti kontrol podle tabulky č. 3. 6 přílohy č. 3,
- v případech podle § 4 odst. 3 ověření procesu biologického zpracování bioodpadů pomocí vnesených organismů.